

Mirosław Minkina
Akademia Podlaska
Siedlce

Wywiad Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej

Wywiad NATO

Pod koniec XX i na początku XXI wieku Sojusz Północnoatlantycki wyszedł poza swoje terytorium, zaangażował się czynnie w operacje pokojowe na Bałkanach, w Afganistanie i Iraku¹. Nowe wyzwania i zadania, przed jakimi stały państwa NATO i ich siły zbrojne, spowodowały wzrost wymagań stawianych organom wywiadowczym i rozpoznawczym Sojuszu Północnoatlantyckiego. Jednym z najbardziej istotnych, ale i wrażliwych obszarów funkcjonowania Sojuszu stało się zbieranie informacji, ich analiza oraz przekazywanie organom politycznym i dowództwom sojuszniczym. NATO nie posiada własnych struktur zdobywania informacji; polega w większości na materiałach i danych przekazywanych od państw sojuszniczych. Posiada także ograniczone możliwości ich przetwarzania². Struktury wywiadu NATO dysponują więc gotowymi informacjami instytucji wywiadowczych państw członkowskich, pochodzącymi ze źródeł otwartych oraz – w ograniczonym stopniu – z wywiadu satelitarne³. Mówiąc o wywiadzie sojuszniczym, mamy na myśli informacje zdobyte, przetworzone i dostarczone do komórek planistycznych i decyzyjnych oraz instytucje odpowiedzialne za postępowanie z tymi informacjami.

Funkcjonowanie wywiadu w NATO jest domeną Komitetu Wojskowego (Military Committee). Problematykę tę koordynuje merytorycznie Rada Wywiadu NATO (NATO Intelligence Board – NIB), która wypracowuje koncepcje rozwoju wywiadu na szczeblu strategicznym, operacyjnym i taktycznym, wytyczne do efektywnego wykorzystania sił i środków państw sojuszniczych, a także planuje zapotrzebowanie na informacje wywiadowcze niezbędne do planowania strategicznego i operacyjnego. Wszystkie dokumenty przyjęte przez NIB zatwierdza Komitet Wojskowy NATO.

¹ O znaczeniu informacji w operacjach wojskowych NATO prowadzonych zgodnie z zasadą oczekiwanych rezultatów (Effect Based Approach) zob. A. Kaczyński i M. Banasik, *Prowadzenie przyszłych operacji NATO na zasadzie oczekiwanych rezultatów*, Cz. 2, „Myśl Wojskowa” 2005, nr 5, s. 60-61.

² Wyjątkiem są struktury pionu 2 w sztabach sojuszniczych w czasie operacji prowadzonej pod dowództwem NATO.

³ P. Tyrrel, *Open Source intelligence: the challenge for NATO*, [w:] *NATO Open Source Intelligence Reader*, „Saclant” 2002, nr 2, s. 3.

Specjalistycznym, ale niższym rangą organem koordynacyjnym wywiadu NATO jest Doradczy Komitet ds. Wywiadu Specjalnego (NATO Advisory Committee on Special Intelligence)⁴, do którego kompetencji należy problematyka wywiadu radioelektronicznego/sygnałowego. Komitet przygotowuje stosowne raporty dla Komitetu Wojskowego, Międzynarodowego Sztabu Wojskowego oraz sojuszniczych dowództw strategicznych – Sojuszniczego Dowództwa Operacji (Allied Command for Operations – ACO)) oraz Sojuszniczego Dowództwa Transformacji (Allied Command for Transformation - ACT).

Za problematykę kontrwywiadu i bezpieczeństwa wojskowego jest odpowiedzialny Komitet Specjalny NATO (NATO Special Committee) oraz Komitet Bezpieczeństwa (Security Committee)⁵, w którego pracach biorą udział przedstawiciele agencji narodowych odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne. W sferze jego zainteresowania są zagadnienia dotyczące szpiegostwa, terroryzmu, ekstremizmu politycznego, proliferacji, zorganizowanej przestępczości oraz inne mogące wpływać destabilizująco na sytuację polityczno-wojskową w świecie.

Za codzienną wymianę informacji, monitorowanie sytuacji odpowiedzialne jest Centrum Sytuacyjne (NATO Situation Centre – SITCEN). Centrum utrzymuje łączność wewnątrz kwatery głównej, z dowództwami, organizacjami współpracującymi oraz stolicami państw. W czasie sytuacji kryzysowych umożliwia konsultacje oraz zapewnia bieżące informowanie.

Wszystkie kraje członkowskie uczestniczą w procesie wypracowywania strategicznych ocen wywiadowczych, które są wykorzystywane do planowania obronnego i operacyjnego we wszystkich sztabach sił sojuszniczych oraz państw członkowskich. Organem koordynującym działalność wywiadowczą oraz wypracowującym odpowiednie strategiczne dane dla Rady Północnoatlantyckiej (North Atlantic Council – NAC), Komitetu Planowania Obronnego (Defence Planning Committee), sekretarza generalnego oraz Komitetu Wojskowego jest Zarząd Wywiadu (Intelligence Division) Międzynarodowego Sztabu Wojskowego. Zarząd Wywiadu przygotowuje codzienny raport wywiadowczy, organizuje i koordynuje opracowanie uzgodnionych ocen wywiadowczych. Odpowiedzialny jest także za funkcjonowanie Wywiadowczego Systemu Ostrzegania NATO⁶.

W czasie pokoju dowódcy Sojuszniczych Sił Zbrojnych oprócz uzgodnionych strategicznych ocen wywiadowczych zawartych w stosownych dokumentach wykorzystują do planowania informacje wywiadowcze państw członkowskich zgromadzone w narodowych bazach danych. Do ich zbierania wykorzystywany jest mechanizm zapotrzebowania na informacje, składane do narodowych organizacji wywiadowczych.

We wszystkich sojuszniczych sztabach funkcjonują, w zależności od szerebla, organy rozpoznawcze (J2 lub G2), a mianowicie:

- J2 – w dowództwach strategicznych (ACO i ACT), Mons i Norfolk, regionalnych (AFNorth i AFSouth), Brunssum i Neapol oraz niektórych podregionalnych;

⁴ <http://www.nato.int/structur/AC/224/acg3/acg3.htm>

⁵ NATO Handbook, s. 134.

⁶ W NATO funkcję wczesnego ostrzegania spełnia Wywiadowczy System Ostrzegania, który jest elementem systemu szerszego systemu i reagowania kryzysowego. Por. J. Kriendler, *Przewidzieć kryzys*, „Przegląd NATO” 2002, [nr 1]; NATO Handbook, s. 48.

- G2 – w dowództwach podregionalnych i na niższych szczeblach⁷, organy rozpoznawcze opracowują potrzebne dane dla dowódcy, bazując na informacjach z ogólnodostępnych źródeł oraz otrzymanych z państw sojusznicznych na podstawie złożonych zapotrzebowań na informacje. W tym celu m.in. przy sztabach sojusznicznych funkcjonują narodowe komórki wywiadu państw członkowskich⁸.

Informacje dostarczane są także przez powietrzny system wczesnego ostrzegania i naprowadzania lotnictwa AWACS. W październiku 2006 przy dowództwie NATO w Europie utworzono Komórkę Analiz Wywiadowczych (Intelligence Fusion Cell), której zadaniem jest zbieranie, przetwarzanie, analiza informacji ze wszystkich źródeł. Zadaniem tej komórki jest informacyjne zabezpieczenie prowadzonych operacji wojskowych, a szczególnie wspieranie Sił Odpowiedzi NATO.

Kierownictwo polityczne i wojskowe Sojuszu od paru lat rozważa możliwość wprowadzenia kompleksowego systemu rozpoznania pola walki (celów naziemnych) – Alliance Ground Surveillance. Konflikt w Kosowie udowodnił konieczność dysponowania przez sojusz takim systemem, gdyż dotychczas sojusznicy mogli wykorzystywać jedynie te dane wywiadowcze, które udostępniali Amerykanie.

Zapoczątkowana w okresie zimnej wojny sojusznicza współpraca wywiadowcza, była kontynuowana w latach dziewięćdziesiątych oraz rozwijana jest obecnie. Znaczenie wywiadu podkreślono w „Koncepcji strategicznej” z 1999 r. uznając za czynnik decydujący o sprawności sił zbrojnych do sprostania nowym zagrożeniom⁹ oraz „Wszeczhronnych wytycznych politycznych”, przyjętych na szczycie NATO w Rydze w 2006 r.¹⁰. Rozszerzanie NATO nie wstrzymywało tego procesu, lecz wzbogacało go o nową jakość. Wspólne uzgodnione strategiczne oceny wywiadowcze czyniły Sojusz bardziej spójnym, pozwalały jednoznacznie postrzegać zagrożenia¹¹.

Wywiad i wczesne ostrzeżenie Unii Europejskiej

Wczesne ostrzeżenie i zapobieganie konfliktom zbrojnym stanowi obecnie priorytetowe zadanie polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony UE. Działalność ta jest rozwijana w dwóch obszarach: militarnym i niemilitarnym. Przyjęta w grudniu 2003 r. „Strategia bezpieczeństwa Unii Europejskiej” nadaje dużą rangę problematyce wywiadu¹². Obecnie Unia posiada własne struktury wywiadowcze, do których można zaliczyć: Centrum Sytuacyjne (Joint Situation

⁷ Np. w sztabie Wielonarodowego Korpusu Płn. Wsch. w Szczecinie czy sztabie operacji KFOR

⁸ Por. SFOR Informer On Line <http://www.nato.int/sfor/indexinf/122/p15b/t0115b.htm> oraz <http://www.nato.int/sfor/indexinf/167/p16b/t02p16b.htm>

⁹ *The Alliance's Strategic Concept Approved by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Washington D.C. on 23rd and 24th April 1999*, art. 51d, 55.

¹⁰ *Comprehensive Political Guidance Endorsed by NATO Heads of State and Government on 29 November 2006* <http://www.nato.int/docu/basicxt/b061129e.htm>, art. 1, 10, 19.

¹¹ R.J. Aldrich, *Transatlantic intelligence and Security cooperation*, [w:] „International Affairs” 2004, nr 4, s. 733–734.

¹² *A secure Europe in a Better World*, przyg. J. Solana, grudzień 2003.

Centre), Zarząd Wywiadu Sztabu Wojskowego, Centrum Satelitarne Unii Europejskiej, Instytut Studiów nad Bezpieczeństwem.

Istotną funkcję w tym zakresie spełnia powołana w Sekretariacie Generalnym Rady UE – Komórka i Wczesnego Ostrzegania (Policy Planning and Early Warning), której zadaniem jest monitorowanie rozwoju wydarzeń w obszarach zaangażowania, ostrzeganie o sytuacjach, mogących wpływać na działalność Unii oraz przygotowywanie, na wniosek Rady UE bądź z własnej inicjatywy, alternatywnych propozycji zawierających analizy, zalecenia i strategie w zakresie polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obronnej. W 2000 r. opracowano plan działania w zakresie możliwości większego i skuteczniejszego oddziaływania Unii w sferze polityki bezpieczeństwa za pomocą środków niemilitarnych, zakładający zwiększenie zaangażowania i skuteczności wykorzystywania narodowych, wspólnych i należących do organizacji pozarządowych środków w celu uniknięcia ewentualnego dublowania decyzji dotyczących działań antykrzysowych. Podkreślono w nim również konieczność zwiększenia udziału UE w działaniach ONZ i OBWE – organizacji zajmujących się kryzysami międzynarodowymi. Zwrócono także uwagę na zapewnienie większej zgodności w zakresie współpracy między poszczególnymi filarami wewnątrz Unii. W tej sprawie ustalono, iż rolę koordynatora w dziedzinie cywilnego reagowania kryzysowego będzie pełnił Sekretariat Generalny Rady, którego pierwszoplanowym zadaniem jest zorganizowanie specjalistycznego systemu informatycznego.

Podstawowe zasady oraz ogólne kierunki działalności w zakresie polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony formułuje Rada Europejska. W systemie reagowania kryzysowego Unii Europejskiej ważne miejsce zajmuje wsparcie wywiadowcze¹³. Organizacja wychodzi z założenia, że wywiad daje szansę na wcześniejsze reagowanie pozwalające na zapobieganie kryzysom oraz skuteczne przeprowadzenie działań interwencyjnych oraz stabilizacyjnych. Instrumentarium wywiadowcze jest UE, która pozwala reagować na wyzwania dla jej strategicznych interesów. Państwa członkowskie świadome są konieczności wspierania organizacji informacjami, które pozwalają na identyfikację niesprzyjających trendów polityczno-wojskowych i społeczno-ekonomicznych. Nie traci jednak na znaczeniu zbieranie informacji oraz monitorowanie tradycyjnych zagrożeń o charakterze militarnym, takich jak rozbudowa sił zbrojnych, mobilizacja, przemieszczenie oraz koncentracje wojsk. Dysponowanie takimi informacjami umożliwia opracowanie długoterminowych analiz strategicznych oraz doskonalenie procedur reagowania kryzysowego.

W architekturze struktury wywiadowczej funkcjonuje kilka instytucjonalnych elementów.

Przedstawicielstwa dyplomatyczne. Działania dyplomatyczne należą do ważniejszych instrumentów reagowania kryzysowego. Oprócz zadań politycznych, polegających na prezentowaniu stanowiska UE, negocjacji lub pośrednictwa w rozwiązywaniu spornych problemów, przedstawicielstwa informują właściwe instytucje o sprawach mających znaczenie dla interesów organizacji. Informacje dostarczane przez placówki UE pozwalają na ogólną ocenę sytuacji w rejonach kryzysowych, ocenę zagrożenia i sytuacji bezpieczeństwa oraz

¹³ Szerzej na temat wspólnoty wywiadowczej Unii Europejskiej patrz B. Müller-Wille, *For our eyes only? Shaping an intelligence community within the UE*, "Occasional Papers" 2004, nr 50.

charakterystykę stron konfliktu. Relacje dyplomatów umożliwiają także wstępną prognozę scenariusza rozwoju wydarzeń.

Centrum Sytuacyjne (SITCENT), usytuowane w Sekretariacie Generalnym, składa się z przedstawicieli Zarządu Wywiadu, Komórki Planowania i Wczesnego Ostrzegania oraz analityków wywiadu państw członkowskich. Do zadań Centrum należy śledzenie sytuacji kryzysowych. Docierają tu wszystkie materiały i informacje dotyczące regionalnych konfliktów lub sytuacji kryzysowych. Na podstawie informacji otrzymywanych z Zarządu Wywiadu, raportów dyplomatycznych, służb specjalnych państw członkowskich, Komisji Europejskiej oraz rejonów operacji i innych źródeł Centrum przygotowuje codzienne meldunki sytuacyjne, a także inne oceny, w zależności od zapotrzebowania. Centrum jest zatem miejscem, gdzie na podstawie syntezy różnorodnych źródeł dokonuje się oceny wywiadowczej. SITCENT przekazuje swoje opracowania do Komitetu Polityki i Bezpieczeństwa, Wysokiego Przedstawiciela ds. Polityki Bezpieczeństwa i Obrony, Sztabu Wojskowego, Komitetu Wojskowego oraz państw członkowskich.

Zarząd Wywiadu Sztabu Wojskowego (ZW) Unii Europejskiej opracowuje i dostarcza instytucjom decyzyjnym informacji wywiadowczych o charakterze wojskowym (i nie tylko) oraz wspiera informacyjnie operacje prowadzone w ramach Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (European Security and Defence Policy – ESDP). Zainteresowanie wywiadowcze ZW koncentruje się na potencjale wojskowym podmiotów państwowych i pozapaństwowych w rejonie potencjalnego kryzysu. Rozpoznaje i ocenia intencje użycia sił zbrojnych. Jako integralna część Sztabu Wojskowego UE, Zarząd Wywiadu wspiera planowanie operacyjne od początku sytuacji kryzysowej do momentu zatwierdzenia przez władze polityczne Unii koncepcji wykorzystania sił zbrojnych. Każdy z pracujących tam oficerów utrzymuje łączność ze strukturami narodowymi, skąd otrzymują oni informacje stanowiące podstawę do opracowania, wraz z oficerami innych narodowości, wspólnych strategicznych ocen bezpieczeństwa. Zarząd Wywiadu składa się z trzech oddziałów: polityki wywiadowczej, zapotrzebowań i produkcji opracowań wywiadowczych¹⁴, pracuje w nim ponad 30 oficerów i pracowników cywilnych.

Centrum Satelitarne rozpoczęło swoją działalność w 1992 r. W lipcu 2001 r., gdy Unia Zachodnioeuropejska przeszła w „stan uśpienia”, jej struktury wojskowe oraz Centrum Satelitarne podporządkowano Unii Europejskiej. Jest to najważniejsza struktura wywiadowcza UE, którą tworzy 5 departamentów i ok. 70 pracowników. Nie posiada ona jednak własnego sprzętu, wykorzystując do wykonywania zdjęć satelity państw członkowskich i nie członkowskich UE. Centrum wykonuje zapotrzebowania na informacje pochodzące z obrazowego rozpoznania satelitarnego, szkoli specjalistów w zakresie interpretacji zdjęć satelitarnych, przekazuje wyniki analiz i interpretacji zdjęć satelitarnych do państw członkowskich UE oraz organizacji międzynarodowych (NATO, ONZ, OBWE). Zadania tej instytucji realizowane są poprzez monitorowanie stref i obszarów zainteresowania Unii Europejskiej, weryfikowanie zobowiązań wynikających z traktatów rozbrojeniowych, w tym Układu o Nierozprzestrzeleniu Broni Jądrowej, informacyjne wsparcie operacji pokojowych. Niezależnie od tych zadań

¹⁴ „Bulletin of the EU Military Staff” 2006, Autumn/Winter, s. 9.

Centrum monitoruje obszary zainteresowania Unii Europejskiej pod kątem gospodarki morskiej i ochrony środowiska, klęsk żywiołowych, upraw rolniczych i rozminowywania. Siedzibą Centrum jest Torrejon (Hiszpania).

Instytut Studiów Bezpieczeństwa (ISB) został utworzony w celu naukowego i teoretycznego wsparcia Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony. Jako instytucja naukowa inicjuje debaty na temat przyszłości bezpieczeństwa europejskiego, prowadzi analizy dotyczące polityki bezpieczeństwa oraz prace studyjne Rady UE, a w szczególnych przypadkach Zgromadzenia Parlamentarnego. Organizuje spotkania z podobnymi placówkami naukowymi krajów członkowskich UE, państw kandydujących oraz nie będących jej członkami¹⁵. Instytut posiada autonomiczny status i nie reprezentuje narodowych interesów któregośkolwiek z państw członkowskich¹⁶. Opracowania Instytutu i rezultaty organizowanych przez niego spotkań znajdują rezonans w wymiarze politycznym. Przykładem tego jest wkład Instytutu do debaty nad rozwojem europejskiej polityki w dziedzinie wywiadu. Siedzibą ISB jest Paryż.

W ostatnim czasie pojawiła się koncepcja powołania Europejskiej Agencji Wywiadowczej. Koncepcja ta ma swoich zwolenników i przeciwników. Należy bowiem odróżnić mechanizmy współpracy wywiadowczej, a nawet integracji (zwłaszcza w dziedzinie analiz i ocen) od powoływania formalnej struktury biurokratycznej prowadzącej działania wywiadowcze¹⁷. Niezależnie od zróżnicowania poglądów, powstanie wspólnej polityki zagranicznej, bezpieczeństwa i obrony wymaga wspólnej dla wszystkich państw członkowskich percepcji zagrożeń. Tak więc wymiana informacji jest warunkiem wstępnym do sformułowania i prowadzenia wspólnej polityki bezpieczeństwa i obrony¹⁸.

Struktury wywiadowcze UE zdolne są do funkcjonowania podobnego do narodowych instytucji wywiadowczych. Posiadają strukturę i instrumentarium pozwalającą na kierowanie, zdobywanie informacji, analizę oraz dystrybucję informacji wywiadowczych do odbiorców. Kierowaniem i formułowaniem zapotrzebowania na informację zajmuje się Wysoki Przedstawiciel UE ds. Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa oraz Komitet Polityczny i Bezpieczeństwa, natomiast w zakresie operacji wojskowych – Komitet Wojskowy Unii Europejskiej. Ogólne potrzeby informacyjne są umieszczane na liście monitorowania (*EU Watchlist*). Zdobywanie informacji wywiadowczych na temat krajów oraz problemów wyspecyfikowanych na liście monitorowania realizowane jest przez Centrum Sytuacyjne oraz Oddział Wywiadu Sztabu Wojskowego UE. Wykorzystywane są przy tym źródła ogólnie dostępne oraz informacje wywiadowcze dostarczane przez instytucje wywiadowcze państw członkowskich. Należy dodać, że Unia posiada możliwości zbierania informacji poprzez własne struktury. Komisja Europejska posiada 142 zagraniczne przedstawicielstwa, a UE zaangażowana jest czynnie w kilkunastu misjach cywilnych i wojskowych, z których raportowanie o sytuacji i prognozy są nieodłącznym elementem ich funkcyjono-

¹⁵ R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa Europejskiego*, Warszawa 1999, s. 190.

¹⁶ A. Missiroli, *ESDP Dobies*, www.iss-ue.org

¹⁷ A. Podolski, *Europejska współpraca wywiadowcza – brakujące ogniwo europejskiej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa, Raporty i analizy 10/04*, Warszawa 2004, s. 1.

¹⁸ B. Müller-Wille, *For our eses Orly...*, s. 13.

wania¹⁹. Można bez obawy sformułować tezę, że personel informujący o sytuacji świadomie lub nieświadomie stanowi osobowe źródła informacji. Zdobyte informacje poddawane są analizie przez pracowników Centrum Sytuacyjnego oraz Oddział Wywiadu Sztabu Wojskowego UE. Opracowane raporty, informacje i analizy przekazywane są strukturom odpowiedzialnym za politykę bezpieczeństwa i obrony oraz krajom członkowskim, stanowiąc podstawę do podejmowania decyzji, stosownego reagowania lub wspierają zaangażowanie dyplomatyczne Unii w rozwiązywanie istotnych problemów. Struktury polityki bezpieczeństwa i obrony UE mogą w sposób – jak się wydaje wystarczający – korzystać z informacji będących efektem profesjonalnego cyklu wywiadowczego: kierowanie, zbieranie, przetwarzanie i rozpowszechnianie.

Bariery współpracy sojuszniczej

Specyfika wywiadu jako instytucji, w których ochrona źródeł oraz technik i sposobów zbierania informacji jest świętością, sprawia, że współpraca sojusznicza napotyka niekiedy na bariery uniemożliwiające ujawnienie wszystkiego nawet największemu sojusznikowi. Wydaje się że przyczyny można sprowadzić do kilku obiektywnych czynników:

Ograniczone zaufanie lub brak zaufania. Wszystkie instytucje wywiadu zwracają przykładając dużą wagę do bezpieczeństwa swoich działań, ochrony źródeł informacji oraz metod działania. Można z całą pewnością stwierdzić, że ochrona źródła jest *sacrum* wywiadu. Narażenie źródła na dekonspirację może mieć katastrofalne skutki dla bezpieczeństwa personelu agencji zbierającego informację, bezpieczeństwa źródła oraz interesu państwa. W perspektywie może utrudnić lub uniemożliwić pozyskiwanie nowych źródeł. Ochrona informacji wynika także z obawy, że zostanie ona przekazana podmiotowi trzeciemu, z którym jedną stroną łączą stosunki przyjazne, ale niekoniecznie drugą.

Bariera finansowa. Państwa ponoszące koszty zbierania informacji niechętnie dzielą się informacjami z państwem, które nie wydatkuje środków na wywiad. W organizacji sojuszniczej typu NATO czy Unia Europejska istnieje ponadto różny poziom współpracy między jej członkami. Uprzywilejowanie jednego państwa lub grupy państw może powodować niezręczności.

Ochrona interesów i wpływów swojego państwa. Wiele informacji wywiadowczych ma charakter „nowości” o charakterze ostrzegawczym lub operacyjnym, często przekładającym się na decyzje planistyczne. Przewaga informacyjna jest nie tylko czynnikiem decydującym o powodzeniu operacji, ale wzmacnia pozycję państwa wśród sojuszników i koalicji.

Bariera językowa. Informacje wywiadowcze tworzone są w języku kraju zdobywającego i opracowującego raporty wywiadowcze. Przekazanie ich sojusznikowi wymaga tłumaczenia, co jest procesem pracochłonnym.

Prawo kraju. W niektórych państwach ograniczenia w przekazywaniu informacji wynikają z ograniczeń prawnych. Zmiana tego stanu wymaga zmian

¹⁹ T. Wetzling, *Europejskie zarządzanie wywiadem*, „Międzynarodowy Przegląd Polityczny” 2006, nr 4, s. 41.

legislacyjnych oraz podpisywania porozumień o wymianie i ochronie informacji niejawnych²⁰.

Obawa przed manipulacją. Oczywiście jest, że informacje przekazywane do wymiany podlegają selekcji. Przekazywane są takie informacje, które nie zagrażają narodowym interesom. Informacje ze źródeł często nie mają charakteru pełnej wiarygodności. Mogą być klasyfikowane jako pewne, częściowo pewne lub prawdopodobne. Przekazanie informacji prawdopodobnej może zostać potraktowane przez partnera jako pewne, co w przypadku jej nie potwierdzenia lub negatywnej weryfikacji wprowadzi go w błąd²¹.

Wyzwania sojuszniczej współpracy wywiadowczej

Strategiczne interesy oraz rozszerzające się obszary wywiadowczego zainteresowania NATO i UE²² wymagają wsparcia przez skutecznie działający wywiad. Obecnie konieczne jest zwiększone – w porównaniu do lat poprzednich – wsparcie informacyjne. Poza tradycyjnymi informacjami o charakterze wojskowymi NATO i UE potrzebują informacji wyprzedzających, zawierających prognozy dotyczące nowych zjawisk, czynników natury politycznej i społeczno-ekonomicznej pozwalających na identyfikację niesprzyjających trendów polityczno-wojskowych. Oceny powinny zawierać element wczesnego ostrzegania przed zagrożeniami strategicznymi, co umożliwi zastosowanie środków odstraszania oraz przygotowanie wszystkich instrumentów reagowania kryzysowego – sił wojskowych, policyjnych, prawnych, administracyjnych oraz ratowniczych. W razie konfliktu, wywiad powinien dostarczać informacji pozwalających na maksymalne zwiększenie możliwości bojowych wojsk sojuszniczych prowadzących działania bojowe. Struktury wywiadu w systemie reagowania kryzysowego pozyskują i analizują informacje obejmujące szerokie spektrum problemów, w tym sytuacje konfliktogenne, identyfikują pojawiające się symptomy destabilizacji mogących skutkować kryzysem lub konfliktem. Efektywnie działający wywiad sojuszniczy posiada obecnie zdolność do ciągłego wspierania działań politycznych, dyplomatycznych i wojskowych zmierzających do powstrzymania eskalacji kryzysów i konfliktów oraz przywrócenia pokoju i stabilizacji w rejonie kryzysowym. Wywiad powinien być zdolny do ciągłego dostarczania informacji pozwalających na podejmowanie działań prewencyjnych. Efektywnie działający wywiad to mechanizm zdolny do ciągłego wspierania skoordynowanych działań politycznych, dyplomatycznych i wojskowych zmierzających do powstrzymania eskalacji kryzysów i konfliktów oraz przywrócenia pokoju i stabilności²³.

Wydaje się, że w obecnych uwarunkowaniach bezpieczeństwa międzynarodowego sojusznicze wsparcie wywiadowcze w ramach Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej powinno spełniać warunek stałego rozszerzania zainteresowania wywiadowczego. Architektura wywiadowcza spełni właściwie swoje będzie jeśli jej struktury będą:

²⁰ R.J. Aldrich, *Transatlantic intelligence...*

²¹ B. Müller-Wille, *For our eyes only...*, s. 15-19.

²² Rozszerzanie obszarów zainteresowania wywiadowczego wynika z podejmowania przez te organizacje nowych misji oraz zaangażowanie w operacjach stabilizacyjnych i reagowania kryzysowego.

²³ Por. J. Kriendler, *Przewidzieć kryzys...*

- w większym stopniu koncentrować się na czynnikach geopolitycznych, politycznych, ekonomicznych, socjologicznych oraz wojskowych;
- obejmować swoim zainteresowaniem obszary znajdujące się poza granicami UE i NATO, które mają znaczenie dla jej żywotnych interesów – monitorując i analizując rozwój sytuacji, w tym zagrożenia o charakterze militarnym i pozamilitarnym, mogących z czasem przerodzić się w konflikt regionalny;
- zawierać elementy wczesnego ostrzegania w kwestii proliferacji technologii wojskowych i cywilnych podwójnego przeznaczenia oraz broni masowego rażenia;
- struktury wywiadowcze poszczególnych państw posiadały zdolność do współdziałania, przy czym ważne są się tylko wspólne procedury, ale wspólny poziom i kompatybilność technologii przekazywania i przetwarzania informacji²⁴.

Atak terrorystyczny na Stany Zjednoczone, atak w Madrycie, Londynie oraz inne znane powszechnie tragedie uświadomiły społeczności międzynarodowej konieczność nowego podejścia do współczesnych zagrożeń. Społeczności wywiadowcze narodowe oraz sojusznicze starają się odpowiedzieć na te wyzwania, reformując struktury, zmieniając priorytety i zadania. Oczywiście jest, że terrorizm stał się jednym z najgroźniejszych nietradycyjnych wyzwań dla bezpieczeństwa, wśród których wymienia się konflikty etniczne i religijne, przemyt narkotyków, masowe migracje, regionalną niestabilizację, pranie brudnych pieniędzy, działania różnych bojówek oraz kradzież informacji. Zagrożenia te mają charakter ponadnarodowy²⁵, zwłaszcza w sytuacjach, gdy istnieje współzależność między konfliktem i przestępstwem. W obydwu przypadkach często trudne okazuje się zidentyfikowanie przywódcy lub regionu, wobec których byłaby wymagana koncentracja zainteresowania i podjęcia określonych środków zaradczych. Co więcej, skala tych działań, ich różnorodność oraz obrót pieniędzmi pozornie legalnymi są tak duże, że stanowią zagrożenie dla gospodarek wielu krajów, instytucji narodowych i międzynarodowych, a także bezpośrednio dla pracodawców i ich pracowników.

Jednocześnie wyraźnie wzrasta liczba i wpływy legalnych organizacji, które funkcjonują ponad granicami państw i posiadają techniczne możliwości odpowiedzi na nowe środowisko bezpieczeństwa²⁶. Maklerzy walutowi, handlowcy, korporacje międzynarodowe, a także usługi internetowe stanowią obecnie coraz poważniejszą siłę, zdolną oddziaływać na codzienne życie. Globalizacja, wspólnie z rewolucją w technologii informatycznej, zmusiła te prywatne instytucje do kapitulacji. Ich kontrola jest jednak w większym stopniu skierowana na płynność przepływu kapitałów niż na struktury globalne.

W obliczu tych wyzwań tradycyjne mechanizmy państwa zbudowane na idei granic, porządku, władzy, policji, struktur siłowych, najwyraźniej są narażone na zagrożenie. Ostatnie wydarzenia uwypukliły zarówno wagę problemu, jak

²⁴ D.S. Yost, *The NATO capabilities gap and the European Union*, "Survival" 42:4, Winter 2000-2001, s. 97-128.

²⁵ B. Gertz, *CIA Vows To "Run To Ground" Terrorists Involved In Attacks*, "Washington Times" 2001, nr z 17 września.

²⁶ *Intelligence And Terrorism*, "New York Times", September 17, 2001.

i konieczność nowego spojrzenia na powyższe zagrożenia²⁷. Mimo że w niektórych obszarach zanotowano pozytywne efekty takich działań, w dalszym ciągu ich zakres jest niewystarczający, aby sprostać narastającym wyzwaniom. Np. instytucje walki z przestępczością, w ciągu ostatniej dekady były pozbawione dostępu do najnowszych technologii w walce z nową generacją przestępców²⁸. Jednocześnie polityka bazująca na danych wywiadowczych doprowadziła do aresztowania zaledwie 10% przestępców przemycających do państw narkotyki lub nielegalnych emigrantów. W efekcie, realna siła przesunęła się obecnie poza granice państw i instytucji, takich jak G8 (grupa najbardziej uprzemysłowionych krajów świata i Rosji) czy Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju. Skala problemów sprawia, że powyższe organizacje mają poczucie ograniczonej skuteczności, żeby nie powiedzieć niemocy.

Nie jest dłużej możliwe rozdzielanie terroryzmu od prania pieniędzy czy przestępczości zorganizowanej od przemytu narkotyków. Podobnie niemożliwe jest prowadzenie wojny przeciwko jednemu zjawisku z wykluczeniem innego²⁹.

Zarówno w wywiadzie państwowym, jak i gospodarczym czas jest śmiertelnym wrogiem. Proces wywiadowczy – od określenia jakiego rodzaju informacja jest potrzebna do zrozumienia jej znaczenia – trwa w czasie. Wiedza uzyskana tydzień później może nie mieć żadnego znaczenia. Drugim wrogiem procesu wywiadowczego jest myślenie życzeniowe. Odbiorca informacji musi przyjąć do wiadomości informacje, który odbiegają od zwyczaju. Musi także wierzyć instytucjom wywiadowczym oraz ludziom zaangażowanym w proces wywiadowczy. Często wiedza przekazywana odbiorcy jest sprzeczna w myśleniu potocznym, myśleniem grupowym. Należy jednak mieć często odwagę, aby ją przyjąć do wiadomości³⁰. Po 11 września przedstawiciele wspólnoty wywiadowczej uświadomili sobie, że istniały przesłanki świadczące o zamiarach organizacji Bin Ladena. System wywiadowczy nie potrafił jednak wskazać gdzie i kiedy nastąpi akcja. Było wiele ostrzeżeń, ale żadne z nich nie spowodowało alarmu. Bezpośrednio po ataku na WTC i Pentagon rozpoczęła się - szczególnie w Stanach Zjednoczonych – całej wspólnoty wywiadowczej. Media, opinia publiczna oraz politycy wypowiadali opinie o głębokim kryzysie, upadku oraz nieefektywności wspólnoty informacyjnej, na którą przeznaczona jest budżet w wysokości 40 mld dolarów. Kiedy pytano przewrotnie: „Co należy zmienić, aby przygotować prawidłowo wywiad do funkcjonowania w tej nowej wojnie?”. Odpowiadano lakonicznie – „wszystko”. Odpowiedź taka nie oddaje jednakże istoty problemu – wręcz tendencyjnie, jeśli nie krzywdząco ocenia wspólnoty informacyjne zajmujące się bezpieczeństwem. Nie wydaje się aby należało dokonywać rewolucji w tej dziedzinie. Instytucje wywiadowcze posiadają długą tradycję oraz sprawdzone w praktyce procedury. Z drugiej strony poszukiwanie jednoznacznej odpowiedzi nie jest proste i jednoznaczne. Odpowiadając równie przekornie

²⁷ *Western Leaders Call For Better Intelligence Cooperation*, "Christian Science Monitor" 2001, nr z września.

²⁸ E.J. Friedman, *Police response to terrorism*, "Intersec. The Journal of National Security" 2000, numer z listopada/grudnia.

²⁹ L. Alvarez, *Spying On Terrorists And Thwarting Them Gains New Urgency*, "New York Times" 2001, nr z 14 września.

³⁰ por. G. Friedman, M. Friedman, C. Chapman, J.S. Baker, Jr., *The Intelligence Edge. How to Profit in the Information Edge...*, s. 2.

na pytanie o zmiany we wspólnocie informacyjnej, można stwierdzić, że można zmienić wszystko albo nie zmieniać nic.

Zaangażowanie NATO i UE w operacjach kreuje także zapotrzebowanie na informacje o charakterze taktycznym dotyczących konkretnego rejonu działania misji. W odróżnieniu od wywiadu strategicznego wywiad taktyczny na szczeblu operacji koncentruje się na konkretnej sprawie i na konkretnym przypadku. Oczywiście, istotne są informacje o charakterze strategicznym np. w zakresie znajomości sytuacji polityczno-militarnej w rejonie misji, wpływów organizacji lub osób spoza interesującego nasze wojska regiony czy sposoby zaopatrywania bojowników w sprzęt i uzbrojenie, ale chodzi też o zidentyfikowanie sprawców wrogich wobec wojsk działań, poznanie metod ich działania, a w konsekwencji do schwytania i ewentualnego ukarania zgodnie z obowiązującym prawem. W sytuacji, gdy w misji nie funkcjonują siły policyjne, wojsko będzie zmuszone do wykonywania czynności przypisanych w normalnych warunkach siłom policyjnym. Od wywiadu wojskowego oczekiwane więc będą informacje o charakterze policyjnym³¹.

We współczesnych uwarunkowaniach szerokiego dostępu do informacji oraz ich dużej ilości, szczególnego znaczenia nabiera proces analizy danych. Chodzi bowiem o to, aby przetworzone w wyniku tego procesu informacje miały rzeczywistą wartość. Przyjmowanie surowej i niepotwierdzonej informacji ma nie tylko małą wartość, ale prowadzi do dezinformacji, co w przypadku skuteczności reagowania na kryzys może mieć daleko idące negatywne konsekwencje. Jakość oraz terminowe dostarczanie informacji przez państwa członkowskie, a także sprawność międzynarodowych struktur wywiadowczych będących w stanie szybko identyfikować potencjalne zagrożenia, dostarczać wartościowych informacji w czasie kryzysu i konfliktu są podstawowymi czynnikami pozwalającymi na pomyślne wykonanie zadań Sojuszu Północnoatlantyckiego i Unii Europejskiej w dziedzinie bezpieczeństwa.

Mirosław Minkina

Intelligence in NATO and EU

Summary

At the beginning of XXI century the North Atlantic Treaty Organisation and European Union are on the threshold of a new challenges affecting international security. Traditional threats have been replaced by asymmetric ones and both organisations are looking for mechanisms and procedures which enable them take responsibility for crisis management and stabilisation activities. Those challenges have been identified by NATO Strategic Concept and EU Security Strategy. There seem to be general agreement that intelligence plays vital and increasing role to respond to the widened spectrum of strategic interests and requirements. It must be supported by a broader range

³¹ Por. K.D. Martin, *Analytical Thinking in Asymmetric Environments*, "Military Intelligence Professional Bulletin" 2005, nr ze stycznia–marca.

of institutional and national contributions, encompassing both traditional military matters, expanded monitoring and reporting on political and socio-economic factors. NATO and EU have been developing and improving steadily their intelligence capabilities which are reflected by appropriate intelligence architecture and expansion of interests. In the event of conflict or crisis intelligence must provide a range of support commensurate with the maximising of the various capabilities to rapidly identify key factors influencing security and stability. Intelligence capable of providing continuous support to political and military authorities allows identify emerging instability trends towards crisis and conflict and stimulate preventive political and military measures. Therefore both institutions have developed NATO Intelligence Warning System and EU Watch List respectively. In the wake of 11th September intelligence and security cooperation have been considerably enhanced and substantially expanded. However cooperation tends to be sometimes problematic because of compartmentalized national intelligence gathering and firmly established within intelligence agencies principles of source protection.